

LEYBNITSNING RATSIONALISTIK-FALSAFIY QARASHLARI

Axmatov Shahzod Boymirza o'g'li

TDIU assistenti

+998971081661

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada nemis faylasufi Gotfrid Vilgelm Leybnitsning ratsionalistik falsafiy qarshlariga bag'ishlangan. Bunda Leybnits tushunchalarning ahamiyati, ramziy va ko'r tushunchalar haqidagi fikrlari kiritilgan. Shuningdek g'oyalarning ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari to'g'risidagi fikrlar mujassamlashgan.

Kalit so'zlar: *aprioriy metafizika, g'oyalar, ko'r va ramziy g'oyalar, metafizika, tushunchalar, tajriba qiymati, ong, sifat va rejim.*

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена рационалистическим философским аргументам немецкий философа Готфрида Вильгельма Лейбница. Сюда входят мысли Лейбница о важности концепций, символических и слепых концепций. Он также воплощает мысли о важности и уникальных характеристиках идей.

Ключевые слова: *априорная метафизика, идеи, слепые и символические идеи, метафизика, понятия, ценность опыта, сознание, качество и режим.*

ABSTRACT

This article is devoted to the rationalist philosophical ideas of the German philosopher Gottfried Wilhelm Leibniz. It includes Leibniz's thoughts on the importance of concepts, symbolic and blind concepts. It also includes thoughts on the importance and specific properties of ideas.

Keywords: *apriori metaphysics, ideas, blind and symbolic ideas, metaphysics, concepts, value of experience, consciousness, quality and regime.*

KIRISH

Leybnits so'zlariga ko'ra, mukammallik raqamlar yoki raqamlarni o'z ichiga olmaydi, chunki barcha sonlarning yig'indisi va eng katta barcha raqamlar qarama-qarshiliklarni anglatadi. Ammo eng buyuk bilim va kuch-qudrat hech qanday imkonsiz, shuning uchun bu haqiqatlar kuch va bilim mukammallikni tan oladi.

Leybnits shuningdek, ezgulik va go'zallik tamoyillari o'zboshimchalik bilan emas, balki Xudoning ishlari va narsalarning tabiati yoki bizda mavjud bo'lgan g'oyalar bilan bog'liq bo'lishi kerak. Bu rasmiy sabab mukammallikning sababidir, deb aytishdan ko'ra boshqacha nuqtai nazardir, chunki u bu antropologik ifoda bo'lib, Xudoning O'z yaratganlari haqida mulohaza yuritish qobiliyatidan farq qiladi va uni Muqaddas Kitobda tasvirlanganidek yaxshi deb hisoblanadi. Shunday qilib, asarlar

haqida mulohaza yuritib, koinotning go'zalligi va ezguligi Xudoning irodasi bilan bog'liq. Bu esa Xudoni insoniy nuqtai nazardan o'ylaydigan insonlarning hayollaridan iborat. Shunday qilib, o'zboshimchalik bilan qarorlar qanday munosabatda bo'lishning oqilona o'rnini bosa olmaydi. Adolat va kuch bilan munosabat yuritish zarur. Leybnits metafizikaning abadiy haqiqatlariga nisbat beradi. Leybnits ta'kidlashicha, Xudo dunyoni eng yuqori darajada mukammal qilib yaratdi va bundan ortiq mukammal yaratolmasdi. Bu shuni anglatadiki, qiyosiy mukammallik degan narsa yo'q, chunki Xudoning ijodlarida ko'plab kamchiliklar mavjudligiga Dekartdan farqli o'laroq, Leybnits ishonardi¹.

Bu xato koinotning uyg'unligi yashirin sabablar bilan bog'liqligini bilish emas Xudoning xatti-harakati uchun. Biz johil bo'lganimiz uchun, biz ko'p narsalar bo'lishi mumkin edi deb o'ylaymiz yaxshiroq bajarildi. Bundan tashqari, xato hech narsa shunchalik mukammal bo'lishi mumkin emasligini tasavvur qilishdan kelib chiqadi yanada mukammal narsa bo'lishi kerak edi. Agar Xudo A va B o'rtasida hech qanday sababsiz A ni tanlaydi va bu uchun maqtovg'a loyiq emas, chunki barcha maqtoov sababdan topish kerak, hech qaysi ex gipotezasi bu erda mavjud emas.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Falsafaning maqsadi aprioriy metafizika tizimini yaratish bo'lishi mumkin. Ilmiy g'oyalardan mustaqil bo'lgan haqiqatning xususiyatlari mavjud. Nazariya so'zlarni o'z ichiga oladi tabiiy ob'ektlarning shartlarga nisbatan qo'llanishini ta'sir qiladi. umumiy ko'ra ma'noda, turli ob'ektlar keltirib chiqaradigan kuzatiladigan his-tuyg'ularning foydaliligi quyidagicha ajratiladi: g'ayritabiiy (ya'ni jonsiz) bo'lib, ma'lum effektlar bilan tan olinadi. Aftidan, oxiri - Tajribalarning "qiymati" - bu sub'ektning ob'ektdan foydalanish maqsadini qanday aniqlashi. Shunday qilib, ilmiy tizimlarga kiritilgan niyatlar olimlarning natijalari uchun javobgardir olish. "Nazariya" nimani anglatadi va uning "ta'siri" nima ekanligini ilmiy dalillarni oqlaydi so'zlar funktsiyasining atamalar².

G'oyalar haqiqatni ishlab chiqaradigan tug'ma qobiliyat bo'lgan aqlning o'zidan hosil bo'ladi namoyish etuvchi va kuzatiladigan effektlar tufayli ong xabardor bo'ladi. Sifatlar mavjudligi ob'ektlarning o'zida mavjud bo'lgan ma'lumotlarning ob'ektiv namoyishlari. Sifatida Shunday qilib, sifat so'zi ularning usullari ularning usullaridan alohida ekanligini taxmin qiladi. Binobarin, sifat va rejimning birligi g'oya bilan belgilanishi kerak mantiqiy o'zgarishlardan hosil bo'lgan kelajakdagi va noma'lum asosli e'tiqodlar mavjudligi.

¹Adams, R., 1975, "Where Do Our Ideas Come From? Descartes vs Locke", reprinted in Stich S. (ed.) *Innate Ideas*, Berkeley, CA: California University Press.

²Casullo, A. (ed.), 2012, *Essays on A priori Knowledge and Justification*, New York: Oxford University Press.

Biror narsa uning tushunchasini hal qilish mumkin bo'lgan belgilarga ega bo'lsa ham, ifodalangan narsani boshqa narsalardan farqlashga imkon beradigan belgilarni birma-bir sanab o'tilmasa chalkashishlik bo'ladi. Shunday qilib, biz ranglarni, hidlarni, ta'mlarni va hislarning boshqa o'ziga xos ob'ektlarini bir-biridan ajrata oladigan darajada yorqin taniymiz, lekin faqat hislarning oddiy guvohligi orqali sanab o'tishimiz mumkin. Shunday qilib, biz qizil nima ekanligini ko'r odamga tushuntira olmaymiz va biz biror bir kishiga u yoki bu narsalar haqida yorqin tushuncha bera olmaymiz qizil kabi uni narsa oldiga olib borishdan tashqari va unga biz qiladigan narsani ko'rish, hidlash yoki tatib ko'rish uchun Yoki unga o'tmishdagi histuyg'ularini eslatish orqali shunga o'xshash³

Bu so'zlarning ma'nolari inson xayoliga faqat xira va nomukammal ko'rinadi, lekin men ular nimani anglatishini bilganini eslaydi, shuning uchun ularni hozir o'ziga tushuntirishi shart emas deb qaror qiladi. Bunday fikrlash algebrada, arifmetikada va haqiqatan ham deyarli hamma joyda uchraydi. Leybnits buni ko'r yoki ramziy fikrlash deb ataydi. Agar tushuncha juda murakkab bo'lsa, biz uning barcha tarkibiy qismlarini bir vaqtning o'zida eslay olmaymiz va bu bizni ramziy fikrlashga majbur qiladi. Biz ularni bir vaqtning o'zida yodda tuta olsak, Leybnits buni intuitiv deb ataydigan bilimga ega bo'lamiz deb hisoblaydi. (Aslida, Leybnits buni daraja masalasi deb hisoblaydi: Hamma narsani bir vaqtning o'zida yodda tuta olsak, bizning bilimimiz shunchalik intuitivdir.) Bizning kompozitlar haqidagi fikrimiz asosan ramziy bo'lsa, aniq asosiy tushuncha haqidagi bilimimiz intuitiv bo'lishi kerak.

Bu shuni ko'rsatadiki, agar biz aniq bilgan narsa haqida o'ylaganimizda ham, intuitiv fikrlashdan foydalansak, ongimizda g'oyalar mavjud bo'ladi. Biz ko'pincha ongimizda narsalar haqida g'oyalar bor deb noto'g'ri ishonamiz, biz foydalanayotgan atamalarning bir qismini o'zimizga tushuntirib berdik, deb o'ylaymiz, lekin haqiqatan ham ularning hech birini tushuntirmaganmiz. Ba'zi odamlar, agar biz bu haqda tasavvurga ega bo'lmasak, biz nima haqida gapirayotganimizni tushuna olmaymiz deb o'ylashadi; lekin bu noto'g'ri yoki hech bo'lmaganda noaniq, chunki fikrlashimiz ko'r yoki ramziy bo'lsa va g'oyalarni o'z ichiga olmasa ham, biz qandaydir tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin.

XULOSA

Agar biz bu ko'r-ko'rona fikrlash bilan kifoyalansak va tushunchalarni hal qilish uchun yetarlicha intilmasak, biz ko'rmaydigan qarama-qarshilikni o'z ichiga olgan fikrga ega bo'lishimiz mumkin, chunki u juda murakkab tushunchaga ko'milgan. Bir

³De Rosa, R., 2004, "Locke's Essay, Book I: The Question-Begging Status of the Anti-Nativist Arguments", *Philosophy and Phenomenological Research*, 69: 37–64.

vaqtlar meni bu fikrni aniqroq ko'rib chiqishga Dekart tiriltirgan Xudoning mavjudligi haqidagi eski dalil sabab bo'lgan edi. Argument quyidagicha bo'ladi:

Biror narsaning g'oyasi yoki ta'rifidan kelib chiqadigan narsa narsaning predikatsiyasi bo'lishi mumkin. Ta'rifga ko'ra, Xudo eng mukammal zot yoki o'ylash mumkin bo'lgan buyuk zotdir. Endi eng komil borliq g'oyasi barcha komillik g'oyalarini o'z ichiga oladi va bu komilliklar orasida borliq ham bor. Demak, borliq xudo g'oyasidan kelib chiqadi. Demak, mavjudlik Xudoga xosdir, ya'ni Xudo mavjud, deyish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Adams, R., 1975, "Where Do Our Ideas Come From? Descartes vs Locke", reprinted in Stich S. (ed.) *Innate Ideas*, Berkeley, CA: California University Press.
2. Casullo, A. (ed.), 2012, *Essays on A priori Knowledge and Justification*, New York: Oxford University Press.
3. De Rosa, R., 2004, "Locke's Essay, Book I: The Question-Begging Status of the Anti-Nativist Arguments", *Philosophy and Phenomenological Research*, 69: 37–64.
4. Huemer, M., 2001, *Skepticism and the Veil of Perception*, Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield.
5. Nadler, S., 2006, "The Doctrine of Ideas", in S. Gaukroger (ed.), *The Blackwell Guide to Descartes' Meditations*, Oxford: Blackwell Publishing.